

FANGEKORET – ET PORTRÆT AF LOUISE ADRIAN

Charlotte Mathiassen¹

Denne artikel er skrevet sommeren 2024, da Fangekorets leder, Louise Adrian, var terminalt syg af kræft. Det er en tekst, som både skal være et mindeord for et særligt og betydningsfuldt menneske, en drøftelse af, hvad Louise Adrian intenderede med Fangekoret, samt hvad det ifølge hende ikke skulle være, og dermed et indblik i, hvordan Louise Adrian med sin person blev en del af det, som var meningsfuldt og virksomt for de mange sangere i Fangekoret. Artiklen er altså et produkt af en nysgerrighed over for et projekt og en person, som helt åbenlyst har skabt noget unikt. Jeg ønsker med artiklen via et indblik i alt det, Louise har stået i spidsen for, også at drage noget ud af hendes værk, som forhåbentlig kan inspirere andre og være et forbillede. Det er Louises ønske.

Det har været vigtigt for mig, at Louise nåede at læse udkast til denne artikel, og at hun fik mulighed for at give sit besyv med i forhold til indholdet. Artiklen inddrager Louises betragtninger i tre samtaler helt mod slutningen af Louises liv og trækker på den bog, som Louise selv har skrevet om Fangekoret, samt på optagelser af Fangekorets optræden og indlæg ved Folkemødet på Bornholm i 2024. Artiklen har været i "review hos Louise" i juli måned 2024. Jeg har skrevet den for at minde en person, der har gjort et uerstatteligt arbejde for deltagerne i Fangekoret, pårørende og mange andre, der på den ene eller anden måde har haft kontakt med Kriminalforsorgen, og derudover naturligvis for alle de tilhørere, der i årenes løb har lyttet til Fangekorets koncerter.

Louise døde den 16. august 2024 og blev bisat den 28. august 2024, hvor Fangekoret sang. Louise blev herefter ledsaget af hundredvis af mennesker mod sit sidste hvilested. Louise blev 59 år og har gjort et uudsletteligt indtryk på mange mennesker, inklusive mig.

Nøgleord: fangekoret, Louise Adrian, "ikke-resocialiserings-projekt", kriminalforsorg, medejerskab, tilknytning, udvikling, tillid, tro, sang, musik, café Exit.

Keywords: The Prison Choir, Louise Adrian, "a project of not-resocializing", prison and probation service, co-ownership, attachment, development, trust, faith, song, music, Café Exit.

---

¹ Charlotte Mathiassen, autoriseret psykolog, ph.d., lektor og afdelingsleder ved Aarhus Universitet, DPU, Afdeling for Pædagogisk antropologi og Pædagogisk psykologi, e-mail: cham@edu.au.dk.

En mindeplakat bærer Louises ord, som hun klæbede op på en skraldespand.

Foto: Leif Tuxen

1. Indledning

... Dernæst, at vi havde flere som Louise, der står for Fangekoret. Vi begår fejl, og man skal have mulighed for at vende tilbage og være et menneske i samfundet (statsminister Mette Frederiksen, Folkemødet, Bornholm 2024).

Louise Adrian og Fangekoret har haft en markant indflydelse på mange mennesker. Det gælder også statsminister Mette Frederiksen, og jeg er dybt imponeret over, hvilken betydning Fangekoret har for både nuværende og tidligere fanger, pårørende, kriminalforsorg og mange af os andre. Det er enestående.

Jeg så transmissionen af Fangekorets koncert fra Folkemødet i år (2024). Louise var i mellemtiden blevet så syg, at koncerterne på Bornholm var de sidste under hendes ledelse. Det var trist, og koncerten og talerne, der fulgte, gjorde stort indtryk.

Direktør for Kriminalforsorgen Ina Eliassen holdt en rørende tale og læste hilsener op fra korsangere til Louise. Her er en af dem:

Louise, er sønderknust over din situation, du betyder så meget for mig, det er så unfair, det her, håber, den lortegud, du tror på, er der for dig nu, søde Louise, du fortjener så meget mere end det lort, tænker på dig og dine kære.

Da jeg hørte, at Louise måtte stoppe, da jeg hørte Ina Eliassens tale til Louise under Folkemødet, da jeg hørte fangerne synge og tale og blev berørt, da tænkte jeg: Vi må have en tekst om dette “ikke projekt resocialisering”. Vi må have en tekst om fænomenet Louise Adrian og Fangekoret. Om “Louise og gutterne” (jf. Louises egen titulering af korsangerne).

Jeg gik lidt rundt om mig selv: Ville det være i orden at forstyrre, når kræftsygdommen var så fremskreden? Jeg forsøgte, og Louise ville gerne tale med mig. Så 11. juli og 12. juli 2024 talte vi kort i telefon, og 16. juli 2024 besøgte jeg Louise i lejligheden på Vesterbro for at afslutte vores samtaler, der skulle give Louises input til denne artikel.

Ud over disse samtaler så har jeg fået et indblik i nogle af de breve og beskeder, som Louise har modtaget den sidste tid, jeg har talt med tidligere fanger, og jeg har læst bogen om Fangekoret, “Mit liv med Fangekoret”, der kom i 2020, og som formidler et hudløst ærligt og gribende indblik i, hvordan Fangekoret opstod og udviklede sig, samt hvilken afgørende betydning det har haft for mange, mange mennesker. Alt skete i et højt tempo, så teksten her kunne blive færdig og Louise få mulighed for at læse.

Her endnu en hilsen til Louise fra en korsanger:

... Verden mangler i forvejen flere som dig. Du har altid været et lyspunkt, noget, jeg tror gælder både dig, gemalen og jeres børn. Samværet med jer har altid været noget at se frem til. Vil sige det samme. Gå med Gud. Det har du altid gjort ...

Louise har haft en kolossal betydning.

2. En udvikling, der skete – ikke et program

I samtalerne med Louise vibrerede det årelange engagement i koret, i fangerne og deres liv med sang og med Gud. Louise stod for utallige korprøver og alt i alt 862 koncerter uden for murene siden 2005 (i ind- og udland), der er udgivet CD'er med solister udefra, og koret udviklede egne numre, fangerne skrev egne tekster og Louise ligeså. Et af de første spørgsmål, jeg stillede Louise, var, hvad hun ville med Fangekoret, og her svarede hun: “Jeg har aldrig villet noget, jeg havde ikke en vision eller et program ... det er en udvikling, der er sket ... det har haft en betydning.” Louise understregede over for mig, at det var vigtigt, at fangerne blev medspillere, og at hun fulgtes med dem i processen, som begyndte med, at hun var organist i fængslet (Vridsløselille) og spillede til gudstjenester. I forlængelse af arbejdet som organist udviklede engagementet sig, og hun og fangerne, som kom til gudstjenesterne, brugte mere tid sammen. Det var med andre ord relationer, som udviklede sig mellem fangerne og Louise gennem aktiviteterne, sang og musik i kirken og funderet i Louises tro og hendes næstekærlige og realistiske

menneskesyn. Louise forklarede mig, at hun havde skabt en personlig tilknytning og givet håb. Koret gav fællesskab og tilhørsforhold, om end der også var spændinger og konflikter, noget, Louise udfolder i sin bog om Fangekoret. Hun fortalte, at de i koret begyndte at lave planer for aktiviteterne og mødtes regelmæssigt, og det betød, at der kom en struktur i fangerne's liv. Og jo mere de var sammen, jo mere de mødtes, drak kaffe og snakkede, jo mere begyndte det at ligne, hvad vi kan kalde "relationsarbejde".

Ofte, når vi taler om, at fangerne skal stoppe med at leve kriminelt, det, som også kaldes "desistance" (Maruna & Farrall, 2004) i den internationale litteratur, så kobles det med, at de skal "ville det". For at fremme denne "vilje" så arbejdes der målrettet med forskellige indsatser, det kan være MI (Motivational Interviewing), det kan være forskellige typer af programvirksomhed (Nye veje, Styrk og Vind, Anger Management osv.) eller andre strukturerede indsatser med resocialisering og "desistance" som mål.

I modsætning til disse strukturerede programmer så har Louise beskrevet en aktivitet og et fællesskab, som er vokset ud af hendes menneskesyn, hendes interesse for musik og korsang. Fangekoret blev muligt, fordi hun var i fængslet som organist og udviklede det sammen med fangerne uden andet formål, end at de skulle synge sammen. Denne "lille familie" levede sit stille liv i Vridsløselille Statsfængsel inden for murene, hvor musikken og sangen spillede en helt central rolle. Louise Adrian var engageret i, hvad jeg vil kalde "ikke projekt resocialisering". Hun havde ikke et prædefineret mål for hver enkelt fange om, at han skulle leve uden kriminalitet, alkohol, stoffer eller andet. Hun spillede og sang for og med fangerne, hun udfordrede deres personlige væren i verden uden et bestemt resocialiserende mål – men var selv rodfæstet i den kristne tro. I dette arbejde og denne personlige og fælles transition udvikledes Louise Adrians "ikke projekt resocialisering".

3. Uden for murene

Det ændrede sig radikalt, fortalte Louise, da der kom en CD med Fangekoret i 2004, ti år efter at det hele begyndte. Den udgivelse, *Forbryderalbummet*, som er den første ud af i alt fem, betød, at fangerne og koret fik navn og identitet. De lavede et produkt og oplevede stolthed.

På det tidspunkt blev det muligt for fangerne at optræde uden for fængslet, hvilket var en helt ny erfaring, og de optrådte sammen med tidligere fanger, som nu var løsladt. Her er det vigtigt at understrege, at det til enhver tid er Kriminalforsorgen, som afgør, hvorvidt en fange kan få lov at gå udgang, og det afgøres efter gældende udgangsregler. Det er således også Kriminalforsorgen, som afgør, hvem der kan deltage i Fangekoret. Dem, som er placeret på afdelinger med skærpet tilsyn, kan *ikke* deltage i Fangekoret. Vurderingen er baseret på sikkerhedshensyn, hvilket både synes indlysende, men også paradoksalt, idet nogle af de fanger, som kunne have

allermest brug for en humaniserende praksis, ikke kan få lov. Det vurderes at være for risikabelt.

Det var en rød tråd i Louises beskrivelser, at hun forstod den anerkendelse, som fangerne får ved deres koroptræden, som helt afgørende for en gradvis ændring af deres selvforståelse. De *bliver til*, kunne man sige, som andet og mere end dem, de er som fanger, og deres tilværelse som “kriminelle”. De bliver til som korsangere, hvilket bliver afgørende for den potentielle transition til en anden tilværelsesform. Da Vridsløselille lukkede i 2016, var Fangekoret nødt til at finde nye former. Louise fulgte fanger, som blev placeret i andre fængsler, og hun øvede med fanger i fire forskellige fængsler frem for kun ét. Fangekoret bestod nu af de fanger, som fik udgang og optrådte uden for fængslerne sammen med løsladte kormedlemmer. Der var altså tale om et fælles kor. Hvad det betyder for udviklingen, kan man læse mere om i Louise Adrians egen bog *Mit liv med Fangekoret* (Adrian, 2020).

4. Ejerskab og medejerskab

Louise og jeg talte om, hvad der udvikles i Fangekoret, ud over at der skrives sange, at nogle vover sig frem og synger, også solo, at koret bliver kendt, og der udgives CD'er. Og alle de oplevelser og effekter, det har for alle implicerede.

Som mangeårig forsker i fængsler og i fangers tilværelse og endnu tidligere som psykolog i et fængsel, ja, der har jeg altid haft respekt for det arbejde, der gøres af både ansatte og civilsamfund for at bistå fangerne under og efter afsoning.

Hovedaktørerne i Fangekoret er imidlertid fangerne selv. Deres indsats og genvordigheder i ambitionen om at (forsøge) at slå ind på en anden livsbane end den kriminaliserede aftvinger for manges vedkommende respekt.

Jeg har gennem flere år på tæt hold fulgt, hvor kompliceret en affære det kan være at få “projekt resocialisering” til at lykkes, men Fangekoret skulle med Louises egne ord ikke noget bestemt, da det opstod i sin tid (1994):

“Jeg havde ingen mål eller visioner med mit arbejde, da jeg startede som organist i 1994. Ingen pædagogiske, terapeutiske eller resocialiserende formål” (Adrian, 2020, s. 199).

Hvorfor er Fangekoret så populært, at medlemmerne ønsker at deltage i koret over så mange år og blive ved også efter løsladelse?

Louise beskrev, at hun og fangerne oplevede ejerskab og medejerskab til koret og produktionerne. Mange af korsangerne fra Vridsløse sad i fængsel i årevis, og dermed var det en kontinuitet og et fællesskab, som udviklede sig over mange år. Det betød, at hun og korsangerne blev forpligtede og ville tage ansvar, noget, der udviklede sig over tid og blev til en trofasthed. Alle

var jævnbyrdige, og der blev diskuteret, de skændtes, og der blev fundet løsninger. Louise ville have, at alle skulle høres, og at man skulle tale sig til rette.

Louise beskrev eksempler på, at de folk, hun havde i koret, var nogle med “de korteste lunter, og som ikke konsekvensberegner”. Derfor skulle hun hele tiden være klar til at ændre sine planer for en øvegang, håndtere konflikter eller tale med en korsanger, som havde det svært. Der kunne også være eksempler, hvor korsangernes tålmodighed med hinanden slap op, eller de blev irriterede på Louise over hendes dispositioner.

I alt det her lærte korsangerne hen ad vejen, hvordan et socialt og fagligt fællesskab fungerer eller ikke fungerer, hvor de kunne skabe resultater sammen, hvilket krævede disciplin. Louise betonedes, at hvis det skulle være muligt at synge sammen, så skulle solisten kunne træde tilbage igen, og sangskriveren skulle kunne acceptere Louises arrangement. Ligesom et stort engagement skulle kunne styres, så der også blev plads til andre. Ellers brød det sammen. Alt det her opstod ud af det fælles engagement i koret og deres planer om at skulle optræde, men indimellem gik bølgerne højt.

Jeg fik det indtryk, at fangerne oplevede at give noget til andre gennem sangen, og dermed fik de en anden og mere positiv selvopfattelse. Louise beskrev, hvordan hun opfordrer fangerne i fængslet til at synge solo. Når det gik godt, og der blev høstet anerkendelse, så blev det til en slags forbillede for andre, som på den måde opfordredes til også at prøve.

Første gang dette skete uden for murene, når der blev givet koncert, så aftalte de implicerede, at Louise skulle fortælle publikum, at det var korsangerens første solo, og at hun havde tilskyndet ham. Hun forklarede mig, at korsangeren oplevede at få anerkendelse for sit mod til at vise sårbarhed og til at synge, og at det var en helt anden type af anerkendelse end den vanlige, nemlig at han var “herresej”, fordi han slog en ned, begik et bankrøveri eller det, der var endnu voldsommere. Som Louise sagde, hvis denne anerkendelse fandt sted “ti gange over tre år”, så var det “vigtigere end rockerguldkæde-identiteten”.

Nu var det anerkendelsen som “frontrunner” i forhold til de andre deltagere i koret, der var central; som forbillede på en helt anden måde, nemlig som en, der kunne røre publikum med sin sang og sit mod, som en, der turde være sårbar, som fik andre med, og langsomt udvikledes et ønske om at søge anerkendelse *for* noget positivt og *som* noget positivt, og her spillede sangen og musikken en helt central rolle og støttede denne personlige og fælles transition.

5. Udvikling gennem 30 år

Louise har stået i spidsen for at udvikle et kor med fanger i lukkede fængsler og opretholde det over 30 år under store ændringer i såvel retspolitik som

institutionel organisering af Kriminalforsorgen; herunder en mere restriktiv tilgang til straf og en markant mangel på personale. Udviklingen af Fangekoret er sket med stor opbakning fra Kriminalforsorgen, men bestemt også med konflikt og uenighed, hvilket man kan læse meget mere om i Louises bog om Fangekoret.

Jeg spurgte Louise, hvordan det kunne lade sig gøre at få fangerne med ud fra fængslerne og få projektet til at virke, og hun betonedede, at der har været velvilje fra Kriminalforsorgen hele vejen igennem, også når hun var “irriterende” eller en “kværulant”. Jeg spørger, om det er, hvad jeg kunne kalde “insisterende”, og den betegnelse tror jeg nok, at Louise nikkede til.

Jeg forstod nemlig Louise således, at hun ikke ville acceptere de svar fra Kriminalforsorgen, som enten var ulogiske, inkonsistente eller for hende at se meningsløse. Det kunne typisk være i ansøgninger om udgang til fanger, som skulle med til koncerter, Folkemøde osv., og hvor procedurer ændrede sig, uden at det var indlysende hvorfor. Jeg kan sagtens forestille mig, at det har været en i særklasse insisterende korleder, som protesterede, hvis koret for eksempel pludselig ikke måtte holde en af sine vanlige koncerter på grund af “retsfølelsen”, hvis dette aldrig tidligere havde været et modargument.

6. At holde ord og kunne sige “undskyld”

Louise havde nogle ønsker til fængselspraksis, der kan betragtes som en fortætning af al den erfaring, på godt og ondt, som blev høstet i årene med Fangekoret. Jeg spurgte hende i vores sidste samtale, om der var noget, som jeg særligt skulle huske, hvortil Louise svarede, at hun håbede, hele udviklingen af og aktiviteten i og med Fangekoret ville blive noget, andre kunne bruge. At Fangekoret ikke “kun er Louises projekt”. Hun håbede, der kunne trækkes noget mere alment ud af de erfaringer, der blev høstet gennem alle årene med Fangekoret, så vi gennem de specifikke beskrivelser kan uddrage noget, som andre kan få glæde af, så arbejdet med Fangekoret bliver et forbillede for andre.

Louises kristne menneskesyn var klangbund for mødet med og engagementet i de mange, mange fanger gennem tiden. Alle fanger, som Louise mødte, var mennesker for Louise og skulle have en chance. Relationen til de indsatte og projektets succes var ifølge Louise fuldstændig afhængig af, at *hun holdt ord, var til at stole på*.

Oversat til fængselshverdagen så opfordrer det til, at alle ansatte overvejer, hvad de lover, og at de holder det, de lover. Vejen til tryghed og tillid er, at man erfarer den. Fra min egen professionelle fængsels erfaring ved jeg, at det indimellem kan være vanskeligt at navigere i regler og tidspres, men som ansat må man bestræbe sig på at holde, hvad man lover – fangerne er helt afhængige af personalet og af at få et svar.

Louise gav adskillige eksempler på, at hun begik fejl, og det stod hun ved. Det indgød tryghed og tillid, *fordi man vidste, hvor man havde hende*. Oversat til fængselshverdagen betyder det, at det er menneskeligt at fejle, også for ansatte, og det må man stå ved. Som ansat må man agere både professionelt og medmenneskeligt, og hertil hører også at kunne sige netop “undskyld”.

Den dynamiske sikkerhed bygger på, at der er gode og bæredygtige relationer mellem ansatte og indsatte, og en del af forudsætningen herfor er, at fangerne kan regne med de ansatte, der agerer som forbilleder, man vil respektere.

Der har gennem historien været eksempler på, at ansatte har misbrugt deres magt over fangerne. Ligesom der er eksempler på, at fanger har opført sig forkert over for ansatte. Det kan ikke undgås, men det kan imødegås.

Der er indlysende nok en anden relation mellem betjente og fanger, end der er mellem civile og fanger, men lige så vel som civile kan lære om sikkerhed og fængselsregler af fængselsbetjentene, så kan fængselsbetjente og andre ansatte også lære af de måder, som civile kan lave relationsarbejde på.

Jeg håber, at Louises menneskesyn, hendes fordomsfrihed, ærlighed og det engagement, som hun lagde ind i sit arbejde med Fangekoret, kan inspirere.

Både til at fortsætte med sang, musik og kor, men også på den større klinge til at fastholde en løbende refleksion over menneskesyn og fangesyn i hvert enkelt fængsel og have modet til at erkende fejl, tage ansvar og søge faglig sparring, hvis det er nødvendigt.

7. Professionel korleder og medmenneske; tro og tilknytning

Det betyder også, at den relation og den tilknytning, som blev udviklet mellem flere fanger og Louise, blev særdeles vigtig for fangerne efter løsladelse, og det blev et behov for fangerne, at Louise også kunne hjælpe dem efter afsoning. Dvs. at deres tilknytning førte til, at fangerne også fik brug for, at Louise hjalp dem med at få livet i gang igen efter afsoning. Hun blev for mange en “go to person”, og hun inddrog sin familie i arbejdet med koret i fængslerne, hvorfor fangerne også har mødt Louises mand, Erik, som er fængselspræst i Vestre Fængsel, og hendes børn, og de har alle sunget sammen.

Fængselshverdagen er ganske struktureret, og der er meget ledig tid. Goffman (1961) beskrev i sin tid totalinstitutionen, og om end meget er sket, siden han skrev, så er der fortsat forhold i danske fængsler, der minder om Goffmans beskrivelser. Hverdagen er ret reguleret, du kan ikke forlade stedet, når du vil, alle livets gøremål foregår for mange fangers vedkommende inde i fængslet. Arbejde, fritid, læge, tandlæge, socialrådgiverkontakt osv. osv. I den

til tider monotone hverdag, som fangerne tilbringer i selskab med mennesker, de ikke selv har valgt, og med begrænset eller ingen kontakt til venner og familie, da bliver en aktivitet som fangekoret og et menneske som Louise (og familien) central. Læg dertil, at fængslet skal sørge for at fuldbyrde straf, og at der er en mængde kontrol og disciplinerende tiltag, ligesom meget af det, der sættes i værk for fangerne, har som mål, at de skal ud og leve kriminalitetsfrit. Man har med andre ord “noget for” med fangerne, nemlig at de skal holde op med at gøre, som de gjorde, og blive til nogle andre.

I samarbejdet med Louise udviklede mange af korets deltagere et alternativ til den kriminelle livsførelse og opnåede en helt anden anerkendelse end som “kriminell”, “gangster”, “voldsmand” osv. Nu blev korsangeren noget i kraft af sin sang og oplevede anerkendelse gennem sin optræden og for sit mod til at optræde med sang. Louise tilbød en setting med musik og sang som omdrejningspunkt, hvilket blev et udviklingsrum for nogen, men det var ikke Fangekorets erklærede mål. Som jeg skrev indledningsvist, så understregede Louise, at hun i 1994 ikke havde nogen plan. Hun mente *retrospektivt*, at Fangekoret og alle de delaktiviteter, der var i koret, havde fået en betydning, og at deltagelsen i Fangekoret for flere tidligere fanger havde bidraget til, at de kunne leve anderledes efter afsoning, end de gjorde før. Louises betydning blev som andet og mere end korleder. Hun var et medmenneske og, kunne man sige, en slags omsorgsperson, som fangerne vender sig mod efter løsladelsen.

8. Café Exit

Louise fortalte mig, at det efterhånden blev for krævende for hende at hjælpe alle de fanger, som opsøgte hende og hendes mand, Erik, for at få hjælp og støtte, og det blev begyndelsen på Café Exit. I samværet med Louise beskrev flere, at de følte sig set og forstået, og at hun gjorde noget for og med dem, som de aldrig havde oplevet før. Louise betonedes selv, at hun altid stod ved sine relationer og levede op til sine løfter, så der ikke var svigt, en tilgang, der også er brug for efter afsoning. Derfor kunne hun ikke bare afvise fangerne, hvis de henvendte sig til hende efter løsladelse. Den personlige investering, kan man sige, som her fandt sted, betød for Louise, at hun oplevede en taknemmelighed fra fangerne, og at de gerne ville give noget igen.

Café Exit er nu en landsdækkende organisation, der primært består af tidligere fanger, men også af frivillige og ikke straffede. Nogle tidligere fanger arbejder i Café Exit, andre deltager i forskellige arrangementer. Derudover er der forskellige aktiviteter, både i fængslerne og for fanger, der kan få udgang til kultureftermiddage og “kvindeklubben” i Café Exit. Apostelkirken er helt central for arbejdet i København, og Café Exit ligger i lokaler i tilknytning til kirken, og præsten her deltager aktivt i arbejdet.

9. Et enestående medmenneske

Selvom Louise gerne ville have, at vi skal bruge hendes og fangernes livsværk til andet og mere end som “Louises projekt” og lære af det, så interesserede jeg mig i samtalen alligevel for, hvad det er for en betydning, Louise fik for fangerne, der helt tydeligt for fleres vedkommende betragter hende som helt og aldeles enestående i sit engagement og sin måde at være medmenneske på for dem. At Louises betydning – og hendes families betydning – er afgørende for mange fanger, fremgår i nedenstående uddrag af hilsen til Louise, da hun var terminalt syg:

... Må du finde styrke og glæde ved det liv, du har levet – for du har i sandhed været en ægte Guds kriger. Du har trodset alt, der skulle trodses, i troen på tro, håb og kærlighed, men størst er kærligheden, størst er du, Louise!

Louises betydning kan måske forstås i og med den sammenhæng, som fangerne levede i, hvor personale *ikke* må have personlige relationer til fangerne. Nogle af de fanger, jeg mødte gennem årene, beskrev et ønske om, at den relation, de kunne udvikle til os og til andre professionelle, kunne blive en rigtig venskabelig relation. De beklagede at være “et arbejde”. Inde i den ytring lå ønsket om at få adgang til at være i en ligeværdig relation. Et ønske, der ikke kunne opfyldes. Louise kunne selvfølgelig tage hjem, men hun er gået længere i sit engagement i den enkelte, end hvad vanligt er.

Jeg talte med en tidligere fange, da Louise stadig levede. Han kendte Louise i mange år, og hun havde en afgørende betydning for ham som troende medmenneske. Jeg vil her gengive og delvist omskrevet hans beskrivelse af, hvad det er, Louise kunne og gjorde, med udgangspunkt i spørgsmålet:

10. Hvad er det særlige, som Louise gør?

Han svarer:

Mange frivillige gør en stor indsats i fængslerne – dybtfølt og engageret. Louise arbejder ikke som frivillig, men det kan alligevel *opleves* sådan.

Og fortsætter:

Det stråler ud af Louise, at hun ikke gør det, hun gør, for penge, nej, hun gør det, fordi det er meningsfuldt for hende [...].

Han betoner, at der også har været problemer i samarbejdet mellem Louise og Kriminalforsorgen:

Louise har mange gange oplevet afvisninger, problemer, besværligheder og andre (ofte meget udfordrende) problematikker, hvor man som udefra seende har tænkt, hvordan og hvorfor kan hun blive ved med at holde fanen så højt, være smilende og altid komme tilbage?

Han fortsætter:

Louise søger at leve efter nogle indre værdier, og disse værdier giver hende motivationen til at blive ved dag efter dag og år efter år; selv i sine sidste dage er Louise ikke til at drive væk fra sit kald!

Den tidligere fange, som her taler, har kendt Louise i mange år, og han fortsætter:

Når Louise kommer ind i fængslerne og kalder til kor på bestemte dage i forskellige fængsler, ændrer stemningen sig altid, både hos dem, der synger, og hos dem, som blot kommer over og siger “hej” til Louise [...]. Hun formår at give selv dem, som hun finder irriterende eller krævende, en helt særlig plads; og ja, selvfølgelig synes Louise også, at der findes irriterende og krævende mennesker, men dem er der tydeligvis også plads til. Og netop dette, at der er plads til alle, og at alle oplever at være holdt af samt at have sin helt egen unikke plads hos Louise, gør, at Louise adskiller sig fra “almindelige frivillige”, hvis man altså kan tillade sig at inkludere Louise i kategorien “frivillig”?

11. Personlige oplevelser med Louise?

Ovenstående uddrag af en samtale med den tidligere fange vidner om mange personlige oplevelser med Louise, og jeg beder ham give et eksempel. Han svarer:

Louise har været en åndelig rejsemakker, og hun har gennem sin tilstedeværelse og person givet mig mod til at søge efter noget andet og noget mere, end jeg selv ville have kunnet klaret. Louise fandt inspiration i mine refleksive dagbøger om alt fra religion til det mere jordnære dagligliv i fængslet. Det, at hun blev inspireret, gav mig frihed og tryghed til at turde at begive mig hen til steder, som jeg ellers aldrig ville have besøgt. Disse steder var åndelige pusterum og trosspørgsmål [...] hendes begejstring, medrivende og engagerende tilstedeværelse gav mig mod til at følge disse indre kald, som jeg selv med stor sandsynlighed ellers ville have affejet som “latterlige og betydningsløse”.

Han afslutter med at betone, hvordan den “åndelige søgen” blev hans vej til en tilværelse uden kriminalitet, i og med at de bistod ham i at skabe værdier,

som “ikke afspejlede de usunde materielle værdier, der ledte til min lange fængselsdom”.

Her er det både Louise og de værdier, hun repræsenterede, der lukkede op for, at han kunne blive til som andet end “hård kriminel”.

12. Vejen videre – med Fangekoret?

Louises måde at arbejde med Fangekoret på havde ikke resocialisering som primært mål. Deltagelse i koret fik alligevel den betydning for mange af deltagerne, at deres selvforståelse ændrede sig, og deres livsbane skiftede kurs. Koret blev en mulighed for at gøre noget andet, være sammen med andre mennesker om sang, produktion og optræden. Det lod sig gøre i fængslets restriktive sammenhæng, og det krævede mange forhandlinger og diskussioner, fordi regler og retningslinjer ændredes og kunne stille sig i vejen for de udgange, der var nødvendige for en korsanger, som skal optræde.

Louises utrættelige insisteren gjorde det muligt at vise, hvordan det kan gøre en afgørende forskel at lade indespærrede mennesker prøve kræfter med nye og udfordrende opgaver, lade sig berøre af sangene og opleve, at der er nogen, som tror på dem, engagerer sig og stiller krav i en tryk og sikker sammenhæng. Det at synge giver glæde og energi, og det har større effekt end blot tidsfordriv. Det giver et indhold og et mod på livet, som fangerne (for manges vedkommende) tager med videre.

Louises indsats viser, at vi kan udfordre rammer og regler, og at det gør en forskel, ligesom Claus Meyer gjorde i sit kokkeprojekt i sin tid med kokkeskolen i blandt andet Vridsløselille Statsfængsel. I dag ses nybrud, der gør en forskel i det nye pilotprojekt Breathe Smart i Storstrøm Fængsel, hvor meditation og åndedrætsøvelser fordrer, at man tør se indad. Tilsvarende med stillegudstjenesterne i Vestre Fængsel. I de fleste fængsler og større arrester er der i dag også forældregrupper, hvor relationen til fangernes børn sættes i fokus, og hvor sårbarhed, tvivl og bekymringer dukker op til overfladen.

Det kræver, at nogen går forrest – Louise Adrian gjorde det på sin måde.

Centralt i hendes arbejde var, at alle skulle høres og have en stemme, at der blev udviklet ejerskab, forpligtelse og loyalitet. Men hun bestemte retning og satte kurs. Hun viste fangerne, at de var noget værd, at de kunne noget andet, og hun blev ved med at arbejde for og med dem. Også når det var meget svært, og når hun blev presset. Louise gjorde det med sin tro, som også blev afgørende for flere af fangerne. Fangekoret og fangerne var ikke kun “arbejde”, og Louises personlige engagement har drevet det. Det maner til eftertanke og forhåbentlig fortsatte nybrud, at det er muligt at drive sådanne projekter i et reguleret fængselssystem. Louises indsats var præget af stor musikfaglig professionalisme, hvilket var centralt for, at Fangekoret under hendes ledelse fik så stor betydning og en plads i så

mange menneskers bevidsthed (også som brobygger mellem tilværelsen i fængslet og i samfundet udenfor). Betydningen synes tæt knyttet til det vedvarende arbejde med fangerne som netop sangere, altså en professionel musikfaglig tilgang. Uanset om det er kor i fængslerne, hverdag i en afdeling eller et projekt på en arbejdsplads, så lad dette være en inspiration til at blive ved med at skabe mening og fællesskab frem for andetgørelse og stigmatisering.

Jeg talte med Kriminalforsorgens direktør, Ina Eliassen, som havde følgende replik:

Louise har med sin tro på det enkelte menneske og sin ildhu i forhold til at udfordre rammerne for arbejdet i Kriminalforsorgen formået at skabe noget unikt – Fangekoret. Det er så særligt, at det er noget, vi i Kriminalforsorgen kommer til at arbejde videre med og prøve at få til at flyve. Men det er klart, at ingen kommer til at kunne overtage efter Louise. Det kan ikke lade sig gøre.

Det vil sige, at Louises indsats ikke bare respekteres og anerkendes. Den inspirerer til, at Kriminalforsorgen vil forsøge at fortsætte Fangekoret i en erkendelse af både værdien for dem, som har deltaget, men også nødvendigheden af at give stadigt flere en lignende mulighed for personlig og fælles transition via musik og sang. Louise havde ambitionen om, at Fangekoret skulle ses som mere end blot “Louises projekt”, og at andre kunne uddrage noget af det og bruge det til noget. Den ambition synes der at være tilslutning til i ønsket om at forsøge at videreføre Fangekoret.

13. Afslutning og farvel

Denne tekst har været meget meningsfuld og berørende at skrive. I cirka 40 år har jeg været optaget af, hvordan mennesker; børn, unge og voksne klarer sig og kommer af sted i en tilværelse, som byder på udfordringer og kræver afgørende transitioner, mod og kraft.

Mødet med Louise blev mødet med en kvinde, som ikke var i tvivl om sine værdier, og hvis menneskesyn var religiøst informeret på en måde, jeg ikke kender til fra min egen tilværelse. Louise var en kvinde, som oprigtigt, men ikke naivt insisterede på, at alle mennesker skulle have en chance.

Det har været meget rørende og livsbekræftende at tale med Louise, som gerne ville dele lidt, selvom hun var så plaget af smerter. Med lys i øjnene og smil fortalte hun mig om snart at skulle hjem til Gud, og der var en glans og energi omkring Louise, da vi gensidigt tilkendegav glæde over mødet og sagde farvel. Jeg er meget taknemmelig for at kunne få en lille del af Louises sidste tid, og jeg håber, at denne tekst giver et indblik i, hvorfor det, Louise har stået for, ikke bare er “Louises projekt” ...

REFERENCER

- Adrian, L. (2020). *Mit liv med Fangekoret*. Forlaget Indefra.
- Goffman, E. (1961). *Asylums: essays on the social situations of mental patients and other inmates*. Doubleday (Anchor).
- Maruna, S. & Farral, S. (2004). Desistance from crime: a theoretical reformulation. *Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 43, 171-194.